

Zsoldos-díj. 2010. Bírálat

Novellák

ANTAL József, *Olvasóterem* = *Metagalaktika* 11, 178-180.

A novella mintha Bradbury gondolatának abszurd kiterjesztése és konkretizálásavolna: ha minden ember egy könyv, az emberiség létrejöttét és hivatását más galaktikus faj „kölcsonkönyvtáráként” tételezi. Az ötlet eredeti; egy párbeszédből bomlik ki, cselekmény, jellemek és környezet nélkül, tehát magának az ötletnek kell hordoznia a novellát. A zárás váratlan, inkább félbeszakadásnak tűnik, mint befejezésnek.

ANTAL József, *Távlatok* = *Kétszázadik*, 203-212.

A novella különleges módon négy jövőképet is tartalmaz a keleti mesék Matrjoska baba szerkezetében: egy kihülő, elnéptelenedő világot, egy bukolikus, „vissza a természethez” idillt, egy természetirányításon alapuló, kizsákmányoló disztópiát és egy csúcstechnikai fejlettségű jóléti társadalmat. A négy kép összefüggését a folyamatossá tett narráció biztosítja: az egyes jövőképeket az előző kép egy-egy szereplője olvassa egy fantasztikus magazin lapjairól; s valamennyi így idézett írás a hetven évvel későbbi jövőt képzelel el. Aztán, mint a keleti mesék, minden történet lezáródik a Matrjoska babák módjára: a szereplők abbahagyják az olvasást, és visszatérnek a maguk jelenébe. A ravasz szerkezet és ravasz narráció, mint a kaleidoszkóp tükörlapjai, megsokszorozzák a jövőképeket: azok összefüggenek egymással, a szereplők reflektálnak a föllovasott jövőkre, s mint saját világuk ellentétét magyarázzák. A négy jövőkép így csak futólag villan föl, de rövidségük ellenére mind plasztikusak. A szereplők és színhelyek kevés vonással, hitelesen jellemzettek.

ANTAL József, *Vénuszlakók* – *A kutya*, Gal. 231, 22-32.

Az exodus-téma ezúttal egy mikroközösség vetületében kap ábrázolást: a Vénuszra települő család megrázkódtatásaiban. Az epikusan ábrázolt problémák nem arányosak a fölvetett kérdésekkel, még a család belső életének hangsúlyaival sem: igen gondosan, árnyaltan jelenik meg a férj döntésének folyamata, traumatikus hirtelenséggel az anyáé, de háttérben maradnak a család belső kapcsolatai, érzelmi és súlyeloszlása, amelyek a kutya-hoz (áttételesen a gyermekhez) való viszony kiéleződésében konkretizálódnak. A megpendített többi, súlyos kérdés (nemzeti, faji, hitbéli, kontinentális különbségek) további feldolgozásra várnak. A keretes-mozaikos szerkezet jól szolgálja a feszültség megteremtését, fenntartását.

B. KÓSA Katalin, *Tranzit*, Új Gal. 15, 68-73.

Eredeti, jó ötletre épülő novella; a zárás (álommá nyilvánítás) csökkenti fantasztikum-jellegét, egyben idézőjelbe teszi a megálmodott Tranzitvilágot. Az alapötlet (hogyan mily álmok jönnek a halálban), mint tudjuk, legalább Shakespeare óta nyugtalanítja az emberiséget, de valószínűleg nem olvastunk még ilyen technicizáltan fantasztikus elképzelést. Gondosan megtervezett cselekmény révén gondosan megtervezett világ tárul föl előttünk, mégis kellőképpen rejtélyes ahhoz, hogy túlvilágként (és álomként) funkcionáljon. (Ó, milyen kár, hogy az angyal törölte a kérdésekre adott válaszokat!) A főhős nem egyénített, de koherens figura; meglepően egyéni ízt ad az ábrázolásnak a kutya szerepeltetése. Az előadásmód pergő és gyors; aligha akad nélkülözhető szó a szövegben.

BIHARI Péter [Peter Sanawad], *Hiba a csillagokban* = *A sors kereke*, Cherubion, 323-326.

A novella a Csipkerózsika-történettel játszik el. A történet két párhuzamos dimenzióból való szereplőre bizza. A két dimenzió egyben a tudományos-technikai és a mágikus-asztrológiai világkép egybejátszására is lehetőséget nyújt, ahol a csók a Szaturnusz melletti fekete lyuk megszüntetésével fogja előidézni az idő újraindulását. (A kérdésre, hogy meg fogja-e szüntetni a csóktól itt irtózó császárlány ellenállását, a novella nem ad választ.) A hősök, a színhely egyaránt ezt a kettősséget (tudományos és mágikus) támasztja alá. A nyelv ehhez alkalmazkodva olykor a mesés, költői regiszteren szól.

BOLYKI Tamás, *Osztálykirándulás*, Gal. 229, 66-67.

Érdekes, jól kidolgozott jövőkép az európai menekültbefogadó országgá süllyedt Magyarországról, ahol a magyar őslakosság a polinéz vagy indián őslakókhoz hasonlóan reménytelenül küzd identitása maradékáért. Az eredeti jövőkép didaktikus, egyszerű ismertetésként funkcionáló cselekményben valósul meg: az osztálykirándulás igen alkalmas információközlésre, érdekességét azonban csökkenti, hogy cselekvés, karakter nem hordozza a jövő elemeit, csak a tinédzser-narrátor előadásmódja csempész bele színeket.

BUKROS Zsolt, *Az utolsó esély*, ÚjGal. 14, 66-67.

Az ötlet eredeti; maga a novella valójában csak ebből az egyetlen ötletből áll, majdnem minimális történetívvel. A szerkezet világos, de nem elég hatásos: nem tudja eléggé elhitetni, hogy az emberiség számára az utolsó esélyt látjuk. Jellemekre nincs szüksége, az édeni környezet rajza sablonos.

BUKROS Zsolt, *Szégyen*, Új Gal. 15, 22-27.

Jól kivitelezett antiutópia; csak a csattanóból válik világossá, hogy a társadalom alterációja nem társadalmi, hanem faji elkülönítésen alapul. A technikai kivitel (nanorobotok) sokszor kipróbált. A gettó rajza jó, bár abban is számos elődje akad, főleg a filmművészet területéről (bogyó- és fegyverdíler, titkos labor).

A cselekményvezetés jó; egy-két meglepő ötlet színezi (az elnök elleni merénylet, amelyről szintén csak a végén derül ki, hogy nem téves a dátuma). Némi elégedetlenséget kelt, hogy az eltervezett merénylet a főhős nem talált ki menekülést (egy gettónevelt gondolhatna rá). A szereplők szembenállása jól van kitalálva, két jó figurával kivitelezve; az ifjú hős jelleme következetes és jól motivált. A szembenállás azonban némiképp sérül, mivel az igazgató negatív vonásokat igénylő jellemét föloldja, fölpuhítja, hogy az író az ő utolsó gondolataira bízva a történelmi helyzet magyarázatát, ezzel ellenfélből másik áldozattá válik, s a jellemek rendszere megbillen.

Nyelve korrekt, de egyelőre csak elemeiben ihletett („Az utcán fekete hamut sodort a szél” – az árulkodó felütés utóbb akár szimbólummá is nőhet).

BUKROS Zsolt, *Kagylópénz*, Új Gal. 15, 74-81.

Érdekes, eredeti ötlet egy távoli klóntársadalomból, ami azonban gyenge írói minőségben van megírva; a novellának van némi amatőr íze. A cselekmény szétágazó, még nézőpontot is vált, hogy a szükséges információkat (meglehetősen mesterkélt módon) az olvasó tudtára adja. A cselekménybonyolításban redundáns elemek bukkannak föl (Blish látogatása tökéletesen fölösleges, az átadni szánt információt, az anyaszülték egy generáción belüli kihalását a párbeszédén kívüli bekezdés tartalmazza; Sajjim szerepeltetése is helyettesíthető volna egy narratív mondattal az arab államok agresszivitásáról (már ha az szükséges). Az alakok cselekvése nem önfolytonos. A született vezetőnek megalkotott Todd nem viselkedik a helyzet uraként; a zavartan toporgó, szégyenlős Cardon már az első kérdésre dühösen válaszol. A novella hosszúságához képest meglepő, hogy nincs környezetrajz, minden jövőbeliséget sugalló elem a tenyerbe ültetett számítógép, miközben ember-titkárnök telefonálnak, és ember-takarítónők takarítanak a mai módon. A szerkezet elágazásait utólag magyarázza, de helyre nem hozza a csattanó.

BURGER István [Tom Anderson], *Kocsmai történet*, Gal. 232, 40-42.

A tárcanovella bebizonyítja, hogy képes az elbeszéléshez hasonlóan több eszközt alkalmazni a művészi hatásért. A téma alapvetően fantasztikus, csak a láthatóvá tett kronotoposz avatja SF-művé. Az ötlet eredeti, a szerkezet célratörő. Kiváló az ábrázolt csapszék-hangulat. A hőst a viselkedését átlengő melabú teszi egyénivé.

BURGER István, *A projekt = Kétszázadik*, 307-314.

A novella egy planetológiai tréfára épül, mely szerint valakik ellopták a Marsot. Hogy ez csattanóként működjön, egy három szereplős beszélgetésben egy cselekmény *lehetősége* épül köréje: hogy az exodus a Földdel koorbitális pályára lökött Marsra történhet lepraktikusabban. A novellát az erről a lehetőségről való beszélgetés alkotja. A kínaiként tételezett szereplőknek nincsenek egyéb egyedi jellegzetességeik, mint a tiszteletudást jelző körülményes kifejezésmód, a katonatiszt részéről némi határozottság.

DÁVID Attila, *A naprendszer újrafelfedezése*, Új Gal. 14, 152-153.

Az apró írás egyetlen párbeszéd, amelynek nincs epikuma, nincs feszültségíve (hacsak a szükséges terjedelem eléréséről való beszélgetést nem tekintjük annak); nincsenek megkülönböztethető jellemek, sem egyéb novella-elemek, így **novella-volta felettébb kétséges**. Irodalmi művé is csak a csattanó avatja, amely emberi környezetből idegenbe helyezi, de ez az egyetlen értékelhető eleme, mert maga a párbeszéd unalmas és jellegtelen.

DRAGOMÁN György, *Döghecc*, Gal. 230, 50-61.

Janó és Misi bá újabb története új vonatkozásokat ad a Dög-sorozat világához, ezúttal az öltözőn kívüli világból is, de alapvetően megmarad a zárt világ (öltöző, kórterem). A történet fordulatos, eleven, a szerkezet kiegyensúlyozott, a zárás a humánus és az emberi küzdőképesség előtti tisztelgés. A szereplők jelleme kidolgozott; apró elemekből (beszéd, cselekvés, leírás) áll össze koherensen.

DRAGON György, *A 463-as hiba*, Hipergal. 3, 40-46.

A játékos történet voltaképpen egy digitális mese a jövőből a varázsmese szerkezeti felépítése szerint, ahol a hős csodás segítőtársa az Agytröszt, a hiány (bonyodalom) a kontrollkarkötő elvesztése, a nanorobotok pedig úgy hozzák vissza az életbe a hőst, mint a varázsmese hőst a segítő állatok az élesztőfűvel. A szerkezet így tökéletes; a keret nyilván azért kell, hogy az író fedezze magát: a kissé didaktikus és szimpla történetet nem ő meséli, hanem a kibertanár. A varázsmese technicizálása ügyes.

F. TÓTH Benedek, *Hised vagy sem = Kétszázadik*, 243-252.

A novella bátran fölvetett fő témája a hit keletkezése és szerepe részben a történelemelőtti, részben a modern ember és társadalom életében. A jövőkép, amelybe a cselekmény ágyazódik, borongós: az emberiség egy robotreprodukáló társadalom alávetettjeként végez felderítést idegen bolygókon. A megoldásban a hit clavis universalisként mind az emberi, mind az idegen társadalom felszabadulását eredményezi. A főhős révén tolmácsolt gondolatok mélyek és továbbgondolásra serkentők. A cselekmény in medias res kezdődik, innen részben lineárisan, részben a főhős visszaemlékezéséből derülnek ki az események: a két sík váltakozása feszes ritmust teremt. Sokféle helyzetben és cselekvésben látjuk az idegen bolygó őskori lakóit, de csupán a vallatás helyzetében a robot-társadalmat, így az ő céljaik (és az ember szerepe) némiképp homályban maradnak.

F. TÓTH Benedek, *Nullák és egyesek*, Hipergal. 3, 134-137.

A novella új fénybe állítja az emberiség keletkezését és jövőjét: a selejtes melléktermék (az ember is) sztorniózandó. A cselekmény – a selejtre vadászás – talán nem lenne új, de új a körülmény, amelybe illeszkedik: a számítógépes vadászok kollegiális versengése. Az összeütközés a főhős lelkében a kötelesség és a föllobbant humánium között így még élesebb, és ennek általános jellegét hangsúlyozza, hogy nem is valami különleges emberpéldányon esik meg a szíve, hanem egy kutyaközönséges tízóraizó emberen. Annak ellenére, hogy a szereplők többsége csak pillanatokra bukkan föl, a rövid cselekmény valódi egyéniségek között, hiteles hangulatoktól, indulatoktól betöltött (bár le nem írt) térben zajlik, ez kárpótol minden más eszköztől.

GALÁNTAI Zoltán, *Aszterion háza= Kétszázadik*, 271-281.

Amellett, hogy a novella számos ponton tartalmaz utalást Borges hasonló című novellájára és a görög mondavilágra, fő gondolata a mítoszok keletkezése és rekonstruálása. Az alapgondolat a társadalom egészét behálózó játék- és fogadásszokásba ágyazott versengés. Áttételesen, technikai eszközök, a múlt eseményeinek (mesterien elővezetett) fennmaradt törmelékei révén kapunk képet a jövő társadalomról. A figuráknak nincs egyéni arcuk, de ezért kárpótol a jövőbeli Kréta leírása.

GALÁNTAI Zoltán, *Az éjszakára nyíló ablak*, Gal. 230, 80-86.

A párhuzamos, esetleg alternatív világban játszódó történet az evolúció lehetséges útjait vázolja. Cselekménye nincs, a történelem és az evolúciós utak a toborzótiszt és az újoncjelölt párbeszédéből bomlanak ki. Ez igen meggyőző képet ad a háborúzás lehetőségeiről. A jelenlegi világ az üvegen túli, villanásokban láttatott képekből rajzolódik meg, érzékletesen. A novella erénye a két beszélgető nyelvi stílusának konzekvens, jellemzésül is szolgáló elkülönítése.

HANTOS Norbert, *A matematikus démona*, Új Gal. 14, 125-132.

A novella két síkot ölel egybe: az egyik a fiatal, kómában fekvő matematikus-zseni teste körül zajló eseményeket látjuk, a másikon a kóma által a tudatban generált áltörténéseket, ahol a matematikai problémák ür-eseményekként jelennek meg. Ez utóbbi az újszerű és izgalmas. Érdekes és eredeti a két sík egymásba játszása. A felváltva követett két szál jó ritmust ad a szerkezetnek. A főhőstől eltekintve a figurák vázlatosak (bár a főhős is csak néhány vonatkozásban áll előttünk). A környezet meglehetősen szabványos (talán Quoderattól eltekintve), a nyelv korrekt.

JAKAB R. József, *Dühödt vizek mélyén*, Gal. 229, 68-69.

A jövőkép – itt a tengerszint emelkedése Japánban – diszkrétén, csak egyéni vetületében kap ábrázolást, az egyéni tragédiában nem tükröződik közös sors. A főhős küzdelme az őseivel való folytonosság és az egyéni boldogság emlékeiért megkapó és költői, de nélkülözi az igazi emberi mélységet. A víz alatti világ képi ábrázolása nagy lehetőség, noha eléggé kihasználatlanul maradt.

K. VARGA Beáta, *Szemünk fénye*, Gal. 235, 50-53.

Igazán különleges, eredeti jövőképet ábrázol a novella, ahol Magyarország problémáit az agyelszívás kereskedelmi hasznosítása, a zseni-gyerekek alkotó erejének kiárusítása oldja meg. A cselekmény, amelyben a problematika kifejeződik, lineáris, egy-két szükséges visszatekintő részlettel. A fő mozgatóerő, az apa romboló szeretete inkább külsőségekben, a cselekvés külső leírásában kap ábrázolást; megtérült volna a belső, a tragédiát elmélyítő bemutatás. A karakterek jól jellemzettek. Bármily futólagos, jól sikerült a jövő Budapestjének leírása.

KASZTOVSZKY Béla, *A felvonó*, Metagal. 11, 130-135.

A novella a hetvenes évek világlátásában íródott, fő témája az összeütközés a fantáziadús technika (alias SF) és a bornírt politikai irodalomfelfogás között. Ennek az életérzésnek tökéletes kifejeződése: humorát nyilván csak azok értékelik, akiknek intézményéhez Aczél György kiszállt értelmezni. A cselekmény kurta, voltaképpen csattanóként szuperál a politikus-kritikus beszéde után; a felvillanó jövőkép ahhoz túl kevés, hogy utópiaként működjön. A novella egyetlen kidolgozott jelleme a politikus-kritikus; beszéde igen nagy gondossággal és korhűséggel van megalkotva. A stílusra az írótól (utóbb) megszokott töredékesség jellemző: félbeharapott

mondatok, félbenhagyott információk, amelyek a homályt és feszültséget vannak hivatva fenntartani. A mű voltaképpen az SF becsületét kívánja helyreállítani. Magunk között persze tudjuk, hogy a sci-fi irodalmat nem a valóra válás verifikálja.

KASZTOVSZKY Béla, *Gyógynövények = Kétszázadik, 49-54.*

A novella a párhuzamos világok ötletére épül, s egy darabig úgy hat, mintha a béke megóvása, a nyugodt élet biztosítása mint cél körül forogna a gyakran alkalmazott módon. A duplafenekű csattanó az idegenek életére és a nem várt, jövőre nehézségekre hegyezi ki a cselekményt. A szerkezet jólesően változatos az „újratorgatott” jelenetekkel. A figurák tipikusak, a nyelv kellemes és üde.

KÁNAI András, *Bábel folyói = Kétszázadik, 67-77.*

A novella bátor módon nyúl a hit, vallás kérdéseire. A témát, hogy a Bibliában vagy az egyházi irodalomban leírt egyik-másik jelenést idegen civilizáció látogatása hozta létre, már nem egy szerző földolgozta, de ez kivételesen sokrétű, koherens és mondhatni érzéki feldolgozás. Hatásának egyik titka a szerző imponáló jártassága az egyházi irodalomban. A másik valószínűleg a szerkezet, amely sem időbeli linearitást, sem oksági láncot nem követ, ám elrendezettsége maximálisan foglalkoztatja az olvasó értelmi kapacitását. A főhős Campo Grande plasztikusan kidolgozott, heroikus karakter; a világok Szent Pál idejétől Szent Gergelyen át Szent János Páléig hitelesek. A sejtésekkel~sejtetésekkel teli nyelv jól illik a mondandóhoz.

KÁNAI András, *Hamu, Hipergal. 3, 144-153.*

Az idegenek földi beavatkozásának egyedi, különleges változata (van is némi elfogultság abban, hogy beavatkozásukat elsőként egy srbrenicai közreműködőért, a szomszédos Szerbiában kezdik). A cselekmény a lelki átalakulásnak s az emlékek fokozatos visszatérésének gondosan és nagyon érzékletesen megrajzolt útja, a novella legjobban sikerült része; a hatáshoz erőteljesen hozzájárul a családi hármis jó ábrázolása. A novellát átszővi és a szimbólumalkotáshoz viszi közel a hamuból életre kelő fönix legendájára való utalások hálója.

KÉPES Gábor, *Gyakorlati út a pedagógiához, Hipergal. 3, 108-110.*

A novella a nosztalgia kifejeződése: a téma látszólag az oktatás, nagyobb léptékben azonban a humán kultúra jövője. Cselekmény nélkül, egy párbeszédben zajlik, az ábrázolás teljes súlyát tehát a beszédnek és a rajta keresztül tükröződő jellemábrázolásnak kell hordoznia. A párbeszédből és a kevéske narratív megjegyzésből, apró elemekből kapunk képet egy elég vigasztalan, lepusztult kultúráról (ebben a tolmácgép is szerepet játszik, derűt csempészve a borongós történetbe). Az ábrázolás nagyon finom mind a lélekrajz, mind a nosztalgikus képek szempontjából, de sem nézetek, jellemek feszültségével, sem hangulattal, sem környezetrajzzal nem támasztja alá a fő gondolatot.

KOVÁCS „Tücsi” Mihály [Michael T. Cricket], *A Kazinczy-gép, Metagal. 11, 182-187.*

A novellát a Kazinczytól Kazinczyig ívelő kötetben való elhelyezés indokolja, egyébként szerepe egy bölcsész-tréfa megalapozása. Ami a novellában epikum, az ezt az ötletet szolgálja, ritka módon teljes „bölcsészettudományos” hitelességgel, bár ötleteit, korrektségét élvezni valószínűleg csak a bölcsészek tudják. Az ötlet a csattanóból derül ki, lényege, hogy a keresztény hitrendszer alapjául szolgáló teremtésmonda Mózes előtt háromezer évvel fölbukkan egy protosumer ékirásos kőtáblán; ez szintúgy nyilván a bölcsészek számára működik humorként. A történet profi módon megírt figurákban és beszédben valósul meg.

KOVÁCS „Tücsi” Mihály [Michael T. Cricket], *A miniszterelnök-jelölt = Kétszázadik, 105-116.*

A humorral teli történet láthatóan az elmúlt évek politikai közhangulatára reagál, témája a teljesíthetetlen célokat kitűző párt elnökkeresése, a Mesterséges Intelligencia megkönyékezése s az M. I. kihátrálása a megbízásból. A csípős politikai mondanivalót a pártelnök és titkára beszélgetése (ez is mai áthallásokkal teli), a MIKKAMAKKA Alapítvány bemutatása (ezt Lázár Ervin-vonatkozások színezik) és az M. I.-vel való párbeszéd hordozza; mindhárom mai közéletünkkel való allúziók teszik humorossá vagy szatirikussá. A jövő képe technikai ötletekben (riporter-droidok és slicc-cipzárlecsúszás-érzékelő) van jelen. (A politikai élet a jelek szerint változatlan.) A novella legnagyobb értéke az ötletgazdag, csípős, humoros nyelv.

KOVÁCS „Tücsi” Mihály [Michael T. Cricket], *Roncs a patakban, Hipergal. 3, 164-169.*

A novella az SF legklasszikusabb módján egy tudományos tétel bizonyítására született (a szívbe ültetett készülék távolról befolyásolható). Ehhez egy meglehetősen közhelyes krimi-cselekményt használ (féltékeny feleség megöli a hűtlen férjét). Maga a krimi-technika sokszor igen jól párosul az SF-tematikával (Nemere számos regényét írta így), ám akkor a krimi szabályait kell követni. Itt a narrátor-nyomozó (ill. a szerkezet) azt a krimiben sem becsületes eljárást követi, hogy egy ponton felhagy a lineáris történetmondással, és csupán közölve, hogy talált bűnjelet, bizonyítékot, indítékot, a végső látogatás → letartóztatás jelenethez ugrik. Ez az információvisszatartás a krimiben is felettebb külsődleges fogás a feszültség megteremtésére: a leleplező

beszélgetés (Poirot kelléktárának kedves darabja) csak akkor „gilt”, ha az olvasó ismert minden tényt, csak megfelelően működő szürkeállomány híján nem tudta levonni ugyanazokat a következtetéseket. Csökkentené a megoldás sántítását, az olvasó becsapottság-érzését, ha ezt a fogást valamivel leplezné, mondjuk érzelmekekkel, teszem azt, a feleség olyan vonzó és ártatlan, hogy a nyomozó vonakodik ellene nyomozni; itt azonban a feleség olyan hűvös és érzelmentes, hogy azonnal kihívja a gyanút maga ellen. Több figura nem is vesz részt a cselekményben. A novella értéke az érzékletes, hiteles környezetrajz: sikerül elhítenie, hogy bennszülött ausztrál szemével látjuk az ausztrál természetet.

LÁSZLÓ Zoltán, *Párhuzamosok a végtelenben*, Metagal. 11, 170-176.

A ritkán felbukkanó alapötlet (párhuzamos világok, ezúttal tervezett betelepülés) érdekes pszichokémtörténetbe ágyazódik: a tudatzavaros, csak félig fölébredt más dimenzióbéli alvó ügynök majdnem megghiúsítja a tervezett beavatkozást. Ráadásul ez a párhuzamos világ egyben alternatív történelem, ahol nem volt világháború, a járvány (itt bengáli nátha) által megtizedelt Európában fennmaradtak a nagy egyeduralmi rendszerek, s a visegrádi találkozó helyett szentszövetségi kongresszus készülődik a Lágymányoson, békés K. u. K. világban. A narratív keret kicsit didaktikussá teszi a bonyolult gondolatvilágot. A cselekménynek az ébredésre vonatkozó része kidolgozott és sokat ígérő, ehhez képest a fölébredt ügynök ténykedése eseménytelenül, túl hirtelen zárul le, mintha a megszabott novellaterjedelemnek váratlanul érte volna el a végét az író. Ugyanilyen módon az alvó ügynöknek csak a K. u. K.-egyénisége van hitelesen kidolgozva, az ügynöki énje homályban marad. Az alternatív világ az író láthatóan jobban foglalkoztatta, ez tele van jó ötletekkel (IV. Sándor cár, Ferenc Albert császár, Weiss Manfréd autó stb.). Az ügynök emlékeiben fölbukkanó valós világunk ehhez képest szürke és lapos, nem vonzó perspektíva.

LÁSZLÓ Zoltán, *Temetői járat= Kétszázadik*, 137-150.

A Föld jövőjét taglaló novella mintha két, különböző eredetű és felfogású részből volna összerakva, az egyik a kizsákmányoló idegenek és félrevezetett földiek praktikái, összeesküvése ellen magányosan küzdő gerilla bujkálásáról, a másik az idegenek tervei alapján az űrben épített édenkerti életről szól. Az első a hitelesebb. Honza az összeesküvés-elméletekből ismert hős, lappangó, menekülő kisember, aki összegumizott fűzetkékből írja megfigyeléseit a pusztuló városban, amelyben az idegenek járőröznek, fölszedve gyárat és utat, végül a temetőt is. A második rész a világűrben fölépített henger-éden, maga a szervezetség és tökély, zárt ökoszisztéma, amelyet az emberiség, amely csak az imént hagyta el a Földet (amelyet úgy lepusztított, hogy egy idegen civilizációnak kellett közbelépnie), szóval ez az emberiség – ki tudja, miért – az első perctől fogva helyesen működött. Ez még a novella belső világa szerint is túl optimista jövőkép. Legoptimistább a megoldás, a Földtől való képtelen hős sorsának elrendezése. A realitást kissé helyrebillenti a terrista (az űrből nézve terrasoviniszta) csoportok fölélló, henyélő életmódja. A novella lineáris fölépítésű, apróbb visszaemlékezésekkel, ez arányosan elosztja a feszültséget. Leghitelesebb figurája Honza; Szandra a két rész ellentmondásának jellemző kifejezője. Mindkét színhely néhány nagyszerű tájélménnyel ajándékoz meg minket: a pusztuló, üres város nyomasztó képével, valamint a hengervilág fölkunkorodó panorámájával.

LECHKY, Dusan, *Azonosság*, Új Gal. 15, 134-138.

A disztópikus jövőkép több más változathoz hasonló módon az egyenlősítő társadalom árnyoldalait mutatja meg, csak itt az egyenlőséget tökélyre viszik (hang, arc, termet, testműködés stb.). A legegységibbek, akiknek teste nem tűrte a további beavatkozást, torzszülöttként állatkertben végzik. Az elretentő jövőkép elretentő cselekményben ölt testet. Ennek üteme azonban aránytalan: az epikumot megállítja az anya oktatása lányához, amely eltévesztett a novella belső világa szempontjából (kellett, hogy a másság, nem-azonosság történetéről már korábban is beszéljen anya a lányával; ha példájával, korábbi beszélgetésekkel nem formálta a maga képére, céltalan a válás előtti öt percben elmondott történelmi lecke), és sikerületlen az olvasó szempontjából, mert túl közvetlenül, egyszerre adja a világ történetét: ennek jobb helye volna a novellában szétszórva, beszédbe, epikumba rejtve. A szereplők jelleme egyedi, de motiváltsága és koherenciája kérdéses. A környezet még vázlatként sincs jelen, a két szereplő párbeszéde képezi a narrációt. A novella nyelve korrekt, de színtelen.

LOVAS Lajos, *Nagyarcúak*, Gal. 233, 64-70.

A távoljövőben játszódó történet témája a mások által is nem egyszer firtatott kérdés: ugyan hogyan fogja rekonstruálni a távoljövő jelenünket a fennmaradt töredékek alapján? Itt a lehetőségeknek ismét egy ironikus esetével találkozunk: az *Orion űrhajó* nevezetes vasalójának félreértelmezésével. A novella példászerű természetességgel adagolja és álcázza a jövő képéhez szükséges információkat. A szükséges cselekményt ügyesen ágyazza egy baráti kutatópáros múltkutatásába. Szerkezete klasszikus, arányos, a fiatal kutatók + professzor hármas kevés vonással, jól jellemzett.

LOVAS Lajos, *Őrangyalok*, Gal. 236, 56-61.

A **fantasztikus novella** újraértelmezi a Teremtő és az őrangyal fogalmait. Az eredmény egy két síkon mozgó történet, az egyikén két testvér jól eltalált kapcsolata, erőpróbálgatása, a másikon a valóságunkban zajló abszurd történések; a kettő egymásra vonatkozásában rejlik a humor és ironia. A figurák vázlatosak, de jól karikírozottak, a két sík színhelye kevés szóval hihetően ábrázolt. A humor az írói nyelvet is áthatja.

MARTIN Máté, *Bukott Gedeon*, Új Gal. 15, 28-35.

Meglepően érett, biztos tudással megírt mű. Témája egyszerre egy eszme (rasszizmus) és egy társadalmi formáció (alterált társadalom, kisebbség elnyomása, információszűrés) kritikája; külön-külön egyik sem új, de újszerű együttesben egyesülnek. A cselekmény sem új önmagában (efféle heckerüldözős történettel szintén sokszor találkoztunk), de gyors, pergő a ritmusa, és újszerűvé avatja a hozzátársított narráció: az ál-dokumentatív közlésmód. Ez egyúttal az információszűrés és -ellenőrzés módjára is rámutat. Az előadásmód tömör, nem igényel sem jellemeket, sem környezetrajzot.

MARUZS Éva, *Ennyi?*, Új Gal. 15, 124-125.

A novella jövőképe meglehetősen disztópikus, annak ellenére, hogy az idegenek (a nixek) elhozták a tejjel-mézzel folyó Kánaánt, a mindent termő csodakütyüt. Csakhogy az emberiség erre nincs fölkészülve: a jólét dologtalanságot eredményez, az meg az ördög párnája, mint tudjuk. A novella – a konformista pályákon túl – a misztikába menekülés és a bandázás útjait láttatja. A novellának ezt a vonalát a jelen ihlette: a legjellegzetesebb tinédzser-bandatag monológja a jellegzetes mai „elveszett fiatal” tipikus útját mutatja az elhanyagoló anyától a motiválásra képtelen iskolán át a bandáig, majd a lincselésig. A novella avval a narrációval készült, amiben az író leginkább otthon van: monológ formájában, amely a belső beszédre emlékeztet. Mindent a hős szemszögéből látunk: a többi szereplőt, a világrendet, a környezetet, vagyis beszűkült és stilisztikailag lefokozott módon. Kiválóan sikerült a fiatal bandatag főhős jellemzése beszédének mind gondolati, mind stilisztikai szintjén.

MAYER István, *Élők*, Gal. 237, 68-82.

Az időutazás-technikának különlegesen ravasz esete a novella: huzamos ideig a már a régi görögök által művelt önbeteljesítő jóslatot látszik megvalósítani, ám a záró csattanó a témát hatalmi játékká, a szerkezetet a sorssal és hatalommal szembeszálló hős történetévé alakítja. A lineáris szerkezet fokozatosan emeli a feszültséget. A figurák konzekvensek, de nem igazán egyéniségek, még a főhős sem mutat egyedi vonásokat, tragikus hősiessége nem mint halálra szánt emberi döntés, hanem mint az alaptétel cáfolata tűnik föl, így veszít tragikumából. A környezet rajza elnagyolt.

NEMERE István, *A háború 11-kor kezdődik= Kétszázadik*, 19-31.

A kollektív videojáték történetét az emberi környezet teszi egyedülállóvá. A játék menetének leírása pergő és élvezetes, de valódi értéke a (finom célzásokkal azonos neműek együttéléseként ábrázolt) jövőbeli pár viszonyának rajza. Az elidegenítő módon betű- és számjellel jelzett pár emberséges, megértéssel teli ábrázolást kap: egy érett, türelmes, tapasztalt, gyengéden elnéző, kora miatt az együttélésben bizonytalan és hálás idősebb és egy érzelmes, lelkes, vágyakkal teli ifjú ember, akiknek együttélését a versengés teszi kockára és tönkre. Ebben a konfliktusban már több van, mint egyéni sajátosságok: az idősebbik közös ünnepet, közös örömet lát a győzelemben, az ifjú ember (akiről sok apró megjegyzés sejtette, hogy szereti a luxust) nem egyszerűen hiúsága vereségét siratja, hanem az elesést a médiaszűrésről, a hirdetési jövedelmektől; egy magasabb szinten a médiakrácia által befolyásolt és az attól független, szuverén, integer egyéniség összeütközését, eltérő útjait látjuk. Hogy az író a médiakráciát felelősnek látja a kapcsolat megszakadásáért, az író által alkalmazott késleltetés húzza alá: a döntő pillanatban, amikor az ifjú sértetten elrohan, az idősebbiket hátráltatja a hívójára hirtelen érkező hívásözön, a házfalon föl villanó gigaképernyős arcképe, s nem tudja megakadályozni fiatal társa távozását. A jövő képe apró vonásokban, gazdagon bomlik ki a technikai környezettől a megváltozott városképen és robotzsiráfokon át az átalakult családmodellig.

SIMANOVSKY Zoltán, *Felelősség*, Új Gal. 14, 105-124.

A klasszikus időutas-történet ritka alapos elméleti (nek látszó) alátámasztást kapott. A cselekmény (balul sikerült visszatérés a múltba, a történelem megváltoztathatatlansága) szokványos, de jól kidolgozott, eredeti módon előadott alakban valósul meg. A mozaikos, idősíkokat keverő szerkezet izgalmas és koherens; a jelenetek kidolgozottak. Jól sikerült, egyéni jellemelek hordozzák a novella nem éppen újszerű, de humánus üzenetét.

SOMLAI Nóra, *A farmer és a lányka= Kétszázadik*, 193-196.

A novellát igen vékony szál köti az SF-hez: bár a fantasztikum okaként genetikai kísérletet nevez meg, maga a történet jóval többet tartalmaz a fantasztikum, mint a tudományos fantasztikum elemeiből. Egyetlen ötletre épül, a zárásban leleplezett rejtélyre; minden elem ennek van alárendelve. Jó ütemben perg a cselekmény, a két szereplő csak a szükséges néhány vonással van jellemezve.

SURMAN Erzsébet, *Töltények*, Új Gal. 15.

Talán a kötet legriasztóbb jövőképe: a csaknem céltalan pusztulás, a „minden egész eltörött” világa. Mind az alapötlet, mind a cselekmény eredeti, az alkalmazott szürrealisztikus stílus az SF-ben szokatlan és újszerű. A társadalmi fejlődés (a városok kiürülése, a csoportháborúk, a közösségek megszűnte, az élet elértéktelenedése) rajza riasztó, de hiteles. Az ábrázolásnak realitása nem lévén nem zavaró az alakok vázlatossága. A zárás a groteszk felé közelít.

SÜMEGI Attila, *Animus*, Új Gal. 14, 75-85.

Az ötlet (a Nap mint lélekforrás) eredeti. A novella nagyívű kezdettel indul: az emberiség pusztulása utáni üzenettel. A visszatekintő eseménybeszélés szaggatott, mozaikos szerkezetű; a megragadott mozzanatok kulcsfontosságúak, egyenként azonban nem hordozzák a valódi összeütközést, így a szükséges súlyt, jelentőséget nélkülözik. Ennek egyik oka, hogy a jelleme csak dramaturgiai, de nem beszédükben, cselekvéseikben hordozzák az emberiség sorsát, jellemük szerint (és a novella elbeszélői stílusa miatt) köznapiságokkal. A jelleme nem igazán egyéniségek, és néha funkciójuk is zavaros: András atya, Tungar csupán információkat helyettesít, a főhős és Jong viszonya felszínes, a főhős ábrázolása következtelen (feleségének szemére hányja, hogy magára hagyta gyermeküket, ám ő maga kíméletlenül kísérletezik vele). A technikai környezet ötletes. A nyelv nem tart lépést a téma súlyával.

SÜMEGI Attila, *Zsákmány*, Gal. 229, 64-65.

Bármilyen rövid a novella, nagy mélységben és sokszínűségben rajzol meg egy disztópikus jövőt: elsivatagosodott Alföldet, végzetesen kettészakadt alföldi és dunántúli életmódot, hitet, technikai környezetet, új település- és értékrendet. Szükszavúságában is klasszikus novellaszerkezetet valósít meg, markánsan jellemzett hőssel, kevés vonással, de érzékletesen leírt környezettel.

SZABÓ Tamás, *Pax Humana*, Új Gal. 15, 126-132.

A novella szokványosan disztópikus jövőképként indul: a Pax-program születéstől agresszió- és indulatmentes magatartást alakít ki, ez pedig békés és nyugodt, bár unalmas és megújulásra képtelen társadalmat. Velük szemben partizánharcot folytatnak a rezisztensek, a természetes életmód és a szabad akarat hívei.

A cselekmény azonban jócskán megnöveli a téma érdekességét és vonzerejét. A tanóra, amely eleinte az olvasó számára szükséges információk közvetítőjének látszik, az ellenőr megjelenésével drámai küzdelemmé válik, amelynek valódi tétje (és vele a jelleme rendszere) csak a valóban váratlan csattanóban derül ki. A szerkezet kiegyensúlyozott, arányos, a szereplők beszédük és cselekedeteik révén kapnak koherens, egyedi jellemet. Tekintve a kopár tantermi – szobai környezetet, az írói nyelv csak elvétve villant föl egyedi színeket.

SZABÓ Tamás, *Változás szele*, Roham, 2009. tavasz. 50-54.

A novella új értelmet ad a Nagy Összeesküvés-elméletnek; eszerint a sci-fi írók tökéletesen memóriával született idegen lények, akik töredékes emlékeiket írják SF-művekké. A novellát az utolsó mondat teszi SF-művé, egyébként (ön)életrajzi elemekkel gazdagon átszőtt, klasszikus szerkezetű, a nyolcvanas évek tipikus figuráit és élethelyzeteit, sőt írói hangját kiválóan visszaadó írás: az utolsó mondat nélkül bármely nem SF-antológiában helyet kaphatna. Minden szereplője hiteles, Karcsi bácsi egyenesen telitalálat. Az egzisztencialista módon nyomasztó lét-írásból az utolsó mondat – visszamenőleg változtatva meg a fikció és a valóság viszonyát – derűs tréfát varázsol.

SZÁNTAI Mihály [Michael A. Farmer], *Átadás előtt*, Új Gal. 15, 72-73.

Az apró novellácska egyetlen pillanatkép a távoljövőből, amikor – a jelek szerint – rabok építik a Földet üdülőteleppé. Ehhez csak dramaturgiai szükségszerűség a két megszökött és elfogott rab beszélgetése (az információ közlésének módja), miközben motiválatlan marad mind a Föld, mind a rabok sorsa (a régészkedés mint hajdani életcél csak színező elem marad, nem konstruál sem személyiséget, sem életutat). A novella erénye a gazdag nyelvű felülnézeti képek sora.

SZÉLESI Sándor, *Egy lépés az örökkévalóság felé*, Metagal. 11, 150-161.

A sci-fi tematikájában a novella a legsúlyosabb emberi, filozófiai kérdést teszi föl: hogy mi az ember, miben rejlik emberségünk. A közvetítő közegként használt jövőendő (egy technikailag erősen fejlett, társadalmilag kiegyensúlyozott távoljövő) csak apró, inkább technikai utalásokban van jelen, ezek némelyike azonban (mint a fizikus bonszai-fái) erős hangulatteremtő erejű. A cselekmény mondható egyszerűnek, de tartalmaz egy-két meglepő elemet; ritmusa gyors, a feszültséget állandóan fenntartja. A pszichológus, a fizikus jelenlétét csak a gondolatok kifejtése indokolja, nem igazi egyéniségek, Noah Maguire azonban az, a 19. századi regény kereső hőseinek kései változata, aki a fizikai jóléttel meg nem elégedve keresi önmagát, az élet értelmét, az ember hivatását. A végső válasz rezignált, de nagyon költői.

SZÉLESI Sándor, *Hogyan szabaduljunk meg önmagunktól= Kétszázadik, 217-237.*

A játékos novella az időutazók és időhurkok ötleteit fogalmazza újra, egyre bonyolultabb mintázattá. A cselekmény látszólag lineáris, de telve van a háttérben más idősíkokon zajló eseményekre, személyekre való utalásokkal. Külön sármja, hogy nemcsak én-történet, de úgy tesz, mintha a narrátor és az író azonos volna, s a történet a mi valóságunkban zajlana, ismert helyszíneken (Trombitás), ismert személyek (Németh Attila, June) megjelenésével, ismert eseményekre hivatkozva (Szélesi-művek megjelenése). Sikerül megoldania, hogy noha különböző idősíkokról előbb két, utóbb már három Szélesi mozog a cselekményben, azok mégsem tökéletesen azonos jellemek azonos viselkedéssel: mindegyiknek van némi saját jellege. A kevés és szűken ábrázolt helyszínt a hangulat teszi valóságossá. A hang a témához illően humoros.

SZÉLESI Sándor, *Kovácsbéla népe, Új Gal. 14, 24-28.*

Az ötlet, hogy hogyan rekonstruálja jelenünket néhány fennmaradt elemből a jövő, mást is megkísértett már, tanú rá Miller és Mandics György, épp ez évben Lovas Lajos. Az eredmény – felfogás szerint – lehet groteszk, humoros, csipős; de derűsebbet még nem olvastam, mint ez. Az alaptémához az időutazás groteszkje járul. A mulattató alapötlet jó ütemű szerkezetben olvásul meg (bár a csattanót ígérő vég végül is nem csattan). Az alapötlet méltó párja az ötletekkel teli, jó humorú nyelv és a fordulatos narráció.

SZÜCS László, *A rövid élet titka, Gal. 232, 66-75.*

A novella ritka módon nem technikai, hanem társadalmi jellegű találmány jövőbeli hatásait vizsgálja széles társadalmi vetületben. A társadalom átalakulásának, a Kikapcsoltak generációjának rajza jól átgondolt, gondosan rajzolt, személyes és generációs méretben egyaránt hiteles. A halállal való szembenézés felvillantott módjai megkapóak. Az Új Európa megjelenítése eredeti és képszerű; jók a felvillanó személyiségek. A zárás kissé úgy hat, mintha a tragikumot feláldozta volna a közönség tetszésének.

TAKÁCS Boglárka, *Az asztal= Kétszázadik, 171-180.*

A nemzetbiztonsági elemző irodának tűnő cégnél zajló események humorosak, olykor groteszkek, de csak az igazán mellékesen említett távolbalátás mint kémkedési módszer SF-elem benne, a téma nem, vagyis **egészében nem tekinthető SF-műnek**. A hozzá nem értő főnök esztelen rendelkezései s a beosztottak közti zavar sokszor földolgozott ötlete itt megfelelően gyors ütemben, jól karikírozott szereplőkkel, a mindentudó elbeszélő ma már csak parodisztikusként elfogadható narrációjában kerül elének.

VARGA Bálint Bánk, *15 nap semmi, Új Gal. 14, 177-186.*

Érdekes művészettel megírt érdekes novella. Valójában nem derül ki, miről szól (homályban marad mind a „fejetlenség”, mind a szökés oka), és homályban marad jórészt a holdi világ működése, tehát az író üzenete is. Maga az egzisztencialista módon leírt folyamat, a deprivált lét megjelenítése nagy kihívás, és kiválóan sikerült.

VALYON Tamás, *Jogában áll..., Új Gal. 15, 82-93.*

A problematika már Nemere regényében, a *Holtak harcában* jelen volt, ott a múlt és a jelen (nekünk jelen és jövő), itt a kolóniák és a Föld eltérő felfogásában bűnüldözésről és a bűnözők személyiségjogainak védelméről. Itt a téma egy bűnüldöző akcióban testesül meg, amely a filmipar patronjaiból épül föl, de elég gyors és pergő. A figurák ugyanonnan származnak: erővel/erőszakkal, de hatékonyan működő ranger, szabálytisztelő, akcióktól elszokott rendőrtiszt. A szerkezet arányos; a környezetrajzot a bűnüldözés technikája helyettesíti.

Regények

ANTAL József, *Justitia*, Bp., Metropolis Media, 2009 (Galaktika Fantasztikus Könyvek). 425 l.

A regény-*Justitia* elődje egy kisregény vagy mondjuk hosszabb elbeszélés volt (Gal. 186), és egy kompakt, lezárt magánéleti cselekményt mondott el: igazságot adott az uralomból kiszorított Lannak és a szerelem lehetőségét a Justitiák rendjéből kiszakadt An Ovennek. A regény ennél jóval magasabb szinteket mozgat meg, és tétje is jóval magasabb. Nem csupán két rokonszenves szereplő, hanem társadalmak, államformák sorsa dől el benne, s a tét előbb az egy/két bolygón, majd a galaxisban élő emberek sorsa. A záró rész még ennél is nagyobbra tágítja a látókört, s végül már nem is csak az emberiségért, hanem az értelmes fajok sorsáért aggódhatunk, mert a „történelmi cselekmény” nem ad biztos reményt az emberiség jobb sorsára: akármennyire bízunk a Pici Lan uralkodói képességeiben és becsületében, az igazságos-bölcs kormányzás sem tökéletes, csak relatív jó, és az adott kor intrikái és orgyilkosságai között nem biztosíték semmire; a Fészek igazsága azonban teljes.

A regény szerkezetén látszik a kétszeri tervezés. Három jól elkülöníthető tömbre tagolódik (Justitia nyomozása a Sawn-hercegek meggyilkolása ügyében mint a tét első szintje, Lan uralomra kerülése és

birodalomépítése mint a tét második szintje, Pici Lan felnövekedése és uralomra kerülése mint a tét harmadik szintje), és bármilyen jól sikerült az epikus átdolgozás, azért az áthidalások láthatóak. Az első rész cselekménye klasszikusan kerekre zárt és tömör, az azt követő kettőé nyitott, különösen a második részé, amelynek ideje nem is lineáris, az események jó részéről Justitia emlékezéseiből és fiának mondott meséiből értesülünk. A jellemek sem mind viselik zökkenő nélkül a folytatást. Legjobban a Magvető Lan (a Bomlott) jelleme sínylette meg az átalakítást. (Igazat kell adnunk a felkiáltó Justitiának, „túl sok a Lan ebben a történetben”, 174.) A Magvető Lan olyan jellemet kapott a folytatásban, amely nem folytonos az első résszel: nem látszik semmi ok arra, hogy az első rész Justitiához ragaszkodó, ügyeskedő, de egyenes kis csibésze miért vált becstelen, alattomos árulóvá (már a dramaturgiai szükségszerűség okát kivéve). Képességeit tekintve egy keveset örökölt az *Alapítvány* Öszvérétől, de a jellemét tekintve nem. A második összekötő rész nem okoz efféle zökkenőt, változik viszont az előadásmód: az epikum-párbeszéd-leírás-belső beszéd aránya az előző részekben kiegyensúlyozott, itt Justitia és Pici Lan gondolatpárbeszéde dominál. Sajátos, de az összekötő elemek emlékeztetnek a *Dűne* helyzeteire: az első összekötő elemben az uralkodóvá emelkedő Lan névleg feleségül vesz egy rangjából királylány-hercegnőt, aki sohasem ismeri meg mellette a házaselet örömeit, gyermeket igazi szerelme, az ágyas szül neki; a második összekötő elemben az apa meggyilkolása után a hatalmat visszaszerezni akaró fiú a nomádokban talál új támogatókat, miután halálos párbaj révén szerzi meg az indigenátust; anyja pofonúti, és átvesz egy spirituális nő szerepkört a nomádok között. An Oven azonban lényegesen kisebb bizalommal viseli sorsát, mint a *Dűne*-ben Sihaya.

Antal József nem fél a regény egy nagyon vonzó hősét és kibontakozási lehetőségét fölázdosni; ám ő is vonakodott következetesen alkalmazni a tragikumot. Olvasó lelkünk, mely hőssé vált a tragikus veszteségbe beletörődve, visszatér kispolgári önmagához, és örömmel nyugtázza a rossz dolgok elmúltát.

A kompozíció összetartó eleme a narrátor Justitia, aki az újabb részeknek is tolmácsa marad (az Epilógust kivéve, amely a belső beszéd addig követett narrációját belső párbeszéddé alakítja), ám a cselekvő hős többé nem ő, hanem a két Lan, apa és fia. Justitia érdekes jellem és ritka hőstípus. Eleve kivételes figurának született: harcosnak és büntetőbíróknak nevelt vak nő, nem a „macsó nők” típusából való, únos-untig ismert alak, hanem egy kistermetű, filigrán Darázs, és főleg talpig, lélekben is nő. Már az első változatban sajátos nézőpontot adott neki a látás nélküli érzékelés, illetve a más szemével látás, ez itt is eredményez néhány érdekes látászöveget. Jól képzett harcos és gondolkodó, így érzékel mindent, amire az olvasónak szüksége van, ám eredeti és lázadó, sőt, a második és harmadik részben indulatos és zabolátlan. A hangja élvezetesen eleven és pimasz, s tekintve, hogy az egész művet az ő hangján halljuk, ez sokat jelent. Úgy tűnik, ez az indulatosság a harmadik részben kissé túlhajtott és céltalan: nem ad új, sajátos látásmódot, nem egészíti ki a lehetőségek latolgatását, még csak az olvasó félrevezetését sem szolgálja: nem előre viszi a cselekményt, hanem helyettesíti. Ez a jelleg elveszi az egykori Justitiától a gondolkodás koncepciózusságát, és anyai minőségéből is sokat levon: ezzel a hanggal, helyesebben alapállással nem segíti a fiát, hanem kötekedik vele, olykor a hisztéria határáig; mintha a hang elurulta volna a jellemet, a gúny nem a fia mellett, hanem ellene dolgozik. Férfias hősiessége, uralkodásra nevelt egyen-sajátságai ellenére vonzó egyedi jellem maradt a két Lan, apa és fia; a harmadik Lan, a Bomlott nem igazán motivált a negatív szerepkörben. Kellemesen egyénített alakok bukkannak föl az udvarban: a képzett orgyilkos muunshai, Hakón, az elegáns pederaszt, Marnn, de a legjobban megalkotott, legérdekesebb jellemek az ed-weni faluban és a muunshai nomád közösségben mozognak.

A számos fölvilágító galaktikus rész-kultúra közül legeredetibb az arki katonáskodó civilizáció, a nhao családszerkezet és a muunshai Vándorok kultúrája. Keveset látunk a bolygókból, de a manthorgok kiváló ötlet: részben a cselekményben töltenek be többször fontos szerepet, részben ellenpontozzák a Fészek nemes demokráciáját.

Az én-regények nem az író nyelvén szólnak, hanem a narrátorén: Antal József egy érzelmekkel, indulatokkal teli, csipős nyelvet használ következetesen Darázs nevében, amelyen csak olykor üt át az író saját költőisége („az ilyen friss legendák nem csapódnak ki csak úgy a levegőből, mint a köd”, 316) vagy saját humora („könyvtárközi kölcsönút”, 395).

CSEPREGI Tamás, *Szintetikus álom*, Bp., Tuan, 2009. 263 l.

Minden szempontból üdvözlendő, érdekes és értékes kísérlet a regény. Kísérlet témáját tekintve: a mintegy száz évvel későbbi Budapest képét adja, ahol a várost gazdasági társulás irányítja, s a „nyóckerből” 404 évre kínai enklávé lett. Ez a világ tökéletesen kidolgozott, mind a történelem (gyilkos kór, gazdasági csőd, hatalomátvitel és -megosztás), a társadalom fölépítése, rétegzettsége (a kínaiak napi jelenléte, hatalmi góccok a dobozvárosban, a belvárosban, Dél-Budán, üzleti és hűbéri kapcsolatok, üzletek, gyárak, irodák, utcák), új társadalmi szokások (népesedéspolitikai, étkezés, jóslások, szórakoztató ipar), technikai környezet, városképek szintjén egyaránt. Ennél is érdekesebb kísérlet a szerkezet maga. A regény összefonódó életutakat ábrázol. A cselekmény ugyanis kilenc történetből tevődik össze, amelyek önmagukban zárt, klasszikus szerkezetű novellák, ám összefűzik őket a több helyütt fölbukkanó szereplők (valahogy úgy, ahogy az *Emberi színjáték* kötetében bukkannak föl ugyanazon szereplők), a visszatérő jelenetek (ahogy a *Mos Eisley-i mesék*ben láttuk több szereplő szemszögéből ugyanazt a jelenetet) és az összefonódó emberi sorsok (a 7. és 9. történet retrospektíven bogozza

össze a rendőr Vince és a Pípi [parapszichológus] Simon múltját, valamint a regény jelenét, első fejezetét). Ez a regényszerkezet merész kísérlet, a hazai SF-irodalomban az első efféle, és jótékonyan egyesíti a klasszikusan zárt szerkezetet a modern irodalom nonlinearitásával.

A cselekmény ennek az új világnak számos jellegzetes figuráját ábrázolja sorsa fordulóján, a kínai klán nagyhatalmú fejétől az üzleti élet középszintű vezetőjén át a – különösen gazdagon szerepeltetett – alsóbb társadalmi rétegekig: magánnyomozó, munkás, rendőr, ellenálló, üzletember, bázongorista, játékalmodó, törvényen kívüliek, nem is beszélve a rövid pillanatokra fölbukkanó szereplőkről: valamennyi hiteles, gazdagon árnyalt, összetett személyiség. Társadalmi helyzetük és egyéniségük tarkaságában a jövő Budapestjéről is gazdag és összetett kép alakul ki. A fejezet-novellák cselekménye az akciótörténetek szabályai szerint bonyolódik, izgalmasan az utolsó bekezdésig, az önmaga kezdetéhez visszatérő történet pedig mélységesen emberi, humánus üzenetet hordoz. Megkapó a történetek (no meg a helyszínek, környezet, mellékalakok) által sugárzott hangulat: egy rezignált, az új világgal szemben tartózkodó, borongós világérzés, amelynek mélyén ott lappang a rendíthetetlen bizakodás a jóban, a kitartás az eszmék mellett, végső soron a jó győzelmébe vetett hit.

A regény nyelve szintén kidolgozott és kiforrott, számos jó nyelvi ötlettel (pl. Dia-mondó, 37). Akadnak kisebb hibák, ám azok nem az amatőr nyelvhasználat, hanem a keresettség botlásai: ilyen az „erkölcsi és etikai” (mintha az kettő volna, 251), valamint egy sajátos hiperurbanizmus, „az ágyhoz támolygom” (33, amit azonban sokkal szívesebben olvasunk, mint az ikes igék nem ikesként való ragozásának hibáit). Amikor ezt szóvá teszem, azért teszem, hogy láthatóvá váljék, milyen kevés választja el az írói nyelvhasználatot a kifogástalantól.

FAZEKAS Beáta [Kyra Potter], *A sors kereke =A sors kereke*, Debrecen, Cherubion, 2009. 7-256.

A szerző láthatóan egy gyors és kemény regényt szándékozott írni, és ez kétségtelenül sikerült is, ám a lehetőségeknek és olvasói elvárásoknak csak egy alacsonyabb szintjén. A regény egyszerű problematikát választ tárgyául: a Galaktikába kirajzott emberiség szabadságharcát a gonosz katharok ellen, a témának tehát nincs mélysége. A cselekmény elemei szintén egyszerűek: kis és nagy veszélyek, kis és nagy úrcsaták jobbára a *Star Wars* stílusában, valamint a nekik megfelelő hőstettek, amelyekben feszültséget csak a főhős sorsa kelt (ha kelt) egy időre. Az ellenség annyira gonosz, vérszomjas és kegyetlen, hogy az nem is a *Star Wars*, hanem egy kevésbé kidolgozott videojáték stílusát idézi. A szerkezet az akcioregények epizódikus szerkezete, ezt a női szereplő egy rövid cselekményszálon át követett sorsa bonyolítja valamicskét. Jellemrendszerről nemigen beszélhetünk, hiszen jelleme csak a főhősnek van, ámde a jó és a rossz oldal felettébb kiegyensúlyozatlan: a gonoszok, még ha olyiknak van is neve, egyformán és motiválatlanul gonoszak, míg a jók tömegei között csupán egyetlen kollaboráns akad. Az egyetlen valamelyest összetett, ha nem is bonyolult jellem a főszereplő. Yord született hős, tehetséges, szorgalmas, felelősségtudó. A cselekmény mintegy egyharmada az ő fejlődésregényének készült, ám ez a fejlődés egyenes vonalú, minden bonyodalom nélkül való (még a vele és csapatával szemben ellenséges érzelmű kapitány ellenérzései is érzelmek maradnak bonyodalom nélkül). Yord fejlődése a narrációban rejlik, a cselekmény nem konfliktushelyzetekben ábrázolja őt, tanulása lassú és tempó nélküli: a szövegben itt több funkciótlan bekezdés akad (19-21, 29), miközben számos lehetőség kihasználatlanul maradt körülötte: születése, amelyre végül nem kapunk magyarázatot, Supermannt ígérő képességei, amelyek végül leszűkülnek az izgalom idején lelassuló életfunkciókra. Az úrháború megkezdődésétől a cselekmény üteme fölgyorsul, ettől kezdve Yordnak úgyszólván minden lapon alkalma nyílik hőstette: úrcsatákban bizonyul az úrflootta legjobbjának (olykor az úrfizikát is fölfüggesztve: az úrcsaták repülőgéppel vívott összecsapások módjára zajlanak), médiasztárrá, diplomatává és beépített kémné válik, börtönbolygóra látogat, sőt, még partizánharcos dícsőséget is arat (ennek érdekében az úrhajóból repülőgép válik, 220). A bő kézzel rászórt hősiesség és bajtársiasság ellenére jelleméből hiányzik a mélység, noha számos cselekménymozzanat lehetőséget adott volna rá. Ilyen a szülei, öccse, barátai halála, ám ezek nyomtalanul múlnak el Yord fölött; találkozik a háború tragikumával, hogy a 21 éves újoncok mellett öregnek tűnik a háborúviselt 25 éves (ezt a tragikumot még Yossarian is átélte), de számára ez is csupán egy megállapítás marad. Még ahol valóban mélységet igényelt volna az ábrázolás, ott is a legegyszerűbb, minden lelki konfliktust nélkülöző megoldás születik: bár a szörnybábikkal viselős nők mind belehalnak a magzat eltávolításába, Edith könnyedén kiheveri a vetélést; még az a veszély, hogy meddő marad, is elhárul a mű végén. A bonyodalomlehetőségek hasonló kerülése mutatkozik meg a kétfelé szakadt emberiség (a felettébb szimbolikus szürke ruhás teutonok és piros ruhás britonok) kezelésében: bár ezek a narráció szerint a minapában még háborúskodtak, együttműködésük a továbbiakban probléma nélküli. Ezért az egysíkúságért nem kárpótol a cselekmény egész képernyőt betöltő, de belső feszültséget nélkülöző jellege.

A regényt a fejezetek elé illesztett kathar jóslatok kísérik. Minthogy ezek szimbolikája a második jóslat után már fölfejtető, ezek nem jóslatok többé, hanem a cselekmény előre elmondásai, amelyek a maradék feszültséget is eltüntetik. Ezt a feszültségcsökkentő hatást némiképp menti, hogy a regény belső világában is megismerik a jóslatokat (mint kiderül, a katharok úgy ismerik föl Yordban a megjövendőlt mítikus hőst, mint a *Dűnében* Paulban a Kwissatz Haderachot), s azokból a Yord számára baljós jövőt. Ez az egyetlen elem, amely valóban töprengésre készíti a hőst. A tragikum azonban idegen ettől a videovilágtól: Yord magára robbantja a katharok vezérhajóját, és míg a teljes kathar vezérkar elpusztul, ő némi sérülésekkel megússza a robbanást. A jóslatok egyébként sem tartalmilag, sem stilisztikailag nem hasonlítanak a jóslatokra. Tartalmilag nem, mert mint

mondtuk, némi kódolással tényszerűen elmesélik a jövődőt; és stilisztikailag sem, mert a jóslatok fennkölt, homályos jellegét csupán az alkalmazott elbeszélő múltnak kellene kifejeznie. Ez azonban stílustévesztés: az elbeszélő múlt archaizáló hatású, alkalmas mondjuk egy középkori szöveg jellegének utánzására, de egy jóslat a jövőre vonatkozik, az archaizálás tehát a fordított irányba viszi. Ráadásul a jós nem is „beszéli” jól az elbeszélő múltat, nem tudja helyesen használni a tárgyias és alanyi ragozást: tárgyias raggal látja el az alanyi ragozású igét (148: „Tüzet zokogá az ég” ehelyett: tüzet zokoga), groteszk módon még a tárgyatlan igéket is, amelyeknek ilyen alakjaik nem is lehetnek (188: „dühödten fordul szembe” ehelyett: fordula szembe; 219: „már csak Zukanaghban bizakodá” ehelyett: bizakoda).

És miért éppen katharok? Az igazi katharok (a „tiszták”, ahogy Sütő András nevezte őket) joggal méltatlankodnának, hiszen épp erkölcsaik szigorával szálltak szembe a fényűző ezredfordulói egyházzal.

Csak egy-két apróság az űrcsaták abszurdumaiból. Mit számít az űrben, hogy egy hajó dőlni kezd (145)? És ugyan mit számít az űrcsatában, hogy a pilóta szürke zubbonyt húz, mert a piros az ablakon át (!) jobban látszik? Az űrcsata távolságából? Persze ahol az űrhajó kormányát kell erősen szorítani, minden előfordulhat.

KUKLIN Alexandr (Alexander Wolf), *Vámpirkard*, Bp., Ad Librum, 2009. 210 l.

Érdekes és figyelemreméltó regény, töredezett szerkezete modern. Nem nélkülözi a mély gondolatokat, cselekménye fordulatos, néhány jelenet hangulata érzéletes. **A mű maga nem sci-fi.**

LÁSZLÓ Zoltán, *Nulla pont*, Bp., Metropolis Media Group Kft., 2009 (Galaktika Fantasztikus Könyvek). 239 l.

A kötetet önmagában értelmezem, noha számos szállal kötődik a Nagate-világ első, *Nagate* c. kötetéhez: úgy tűnik, a regény írói üzenete annak bizonyítása, hogy a Nagate-világ mágikusnak tűnő működése egy fejlett technika külső megjelenése.

Tovább szöve a Nagate-világ működésének kutatását végül rendkívül bonyolult magyarázatot kapunk e világ keletkezésére és működésére: inkább feltételezést minden bizonyosság nélkül, a mágia önhatalmú szabályossága helyett a hipertér, egy idegen entitás és egy elromlott M. I. szabálytalanságát, ahol semmi sem bizonyos és megfogható: a modern egzisztencializmus és szolipszizmus világát. A teremtett világ, a Nagate képe nagyon gondosan kidolgozott, sokrétű, s így is kell lennie, hiszen egy idegen fizika/mágia szabályai szerint működik. A cselekményt a szerkezet teszi érdekessé: a féltucat szereplő életének újra és újra lezajló eseményei megváltozott feltételek között, más eredménnyel, ahol még a jellem sem marad azonos. A szerkezet a maga koncentrikus spiráljaival rendkívül érdekes és modern; az űrhajós jelenetei narratív referenciapontokként szolgálnak. A cselekmény, a szereplők sorsának alakulása ekképp élvezetes; a „magasabb cselekmény”, Nagate keletkezésének, a nulla pontnak kutatása némiképp fárasztó a sok megfoghatatlan, arkhimédeszi pont nélkül való elmefuttatás miatt. Ezt a hátrányt a *megfoghatatlan* képi ábrázolása üti helyre, mert képileg kivételesen érzéletes és izgalmas az idegen, a hipertéri és az M. I. elromlott működéséből származó jelenségek felfedezésének folyamata. A figurák jól kitaláltak, jól jellemzettek; állandó összeütközéseik, szóváltásaik funkcionálisak és jellemzők. A városképek kiválóak, bár szigetszerűek (ellentétben az első kötettel): a szerző ismertnek veszi a Nagate-világot. Nyelve a leírásokban színes, néhány gyönyörű szóképe emlékeztet (pl. a rozsdásodó kereskedőgépek „úgy állnak a kimerült erőmű romjai közt, akár valami ősoleg állatfaj utolsó, tanácstalanul összeverődött példányai”, 98).

Ugyanakkor néhány nyelvi jelenségre föl kell hívnom a figyelmet.

Semmi nem lehet vitorlavászonyi (13), mert a –nyi képző méretet jelöl (zsebkendőnyi, lepedőnyi), anyagnévhez nem fűzhetjük: értelmetlen szó a zefirzsebkendőnyi, gyapjúlepedőnyi stb.

A vonások nem lehetnek ösztövérek (166), mert az ösztövért azt jelenti: sovány, az pedig lehet a termet, az arc, de a vonás nem.

Úgy gondolom, a „nemtelen arcok” (89.) nem nélküli arcokat vannak hivatva jelölni, de ezt hibásan teszik, mert a nemtelen azt jelenti: nem nemes, nem emelkedett, nem becsületes, azaz becstelen.

Itt is előfordul az „általam ismeretlen” kifejezés (219), de az *általam* csak tárgyias igéből képzett melléknévi igenév mellett állhat (általam olvasott, írt, mondott), az pedig nem állhat fosztóképzővel. Tagadó formává így alakítható: számomra ismeretlen.

„Az ipar monopóliumát feladva teremtettek egy újat maguknak, a kereskedelmét” (16-17.) – olvassuk. Érdekes, de értelemzavaró szóalak: messze nem mindegy, hogy [valaminek a] kereskedelmét [itt a kereskedelem birtok] vagy kereskedelemét [ez esetben a kereskedelem a birtokos] teremtjük meg.

Fájdalmas hiba „a kis távolság, ami a tér falába nyílt átjárótól elválassza” (227).

SZÉKELYHIDI Zsolt, *Jega Jade – Háborúban született*, Bp., Kossuth Kiadó, 2009. 263 l.

A regény világában isteni hatalom eredménye tükröződik, cselekménye a fantasy fehér és fekete hercegeinek és hercegnőinek cselekvéseiből áll, **nem tekintem sci-finek.**

Érdekelhető benne a kezdők törekvése: telezsűfolni a művet eredeti, új ötletekkel, miközben az alapgondolat nélkülözi az érettséget és mélységet. Karakterek helyett a fantasyból ismert figurák, hercegek és hercegnők, félistenek mozognak a történetben, a cselekményt végtelen indulatok, pusztítás, bosszú mozgatják. Az ötletek

eredetiségéért a valóságosítást is föláldozza. Csak egy példa: ha az emberiség újateremtése a cél, miért adja föl a megmaradt tízezres emberiség a szaporodás heterozis hatás elérésére bevált módját, s helyette csak a királynő petéit szaporítja? És miért mond le az emberi faj szaporodási sikerének zálogáról, az ivadékgondozásról? És ha már ismeretlen bolygóra löki ki 14 000 csecsemőtojást, robotokra bízva a fölnevelésüket, miért nem deríti föl gondosan a bolygót? (Meg is van az eredménye: csupán véletlenül marad életben egyetlen gyermek.) Hallatlan felelőtlenség egy kihálóban lévő fajtót! És akármilyen magas alapfejlettséget kaptak a félisteni könyvtárostól a csecsemőtojások, emberré a társadalomban való szocializáció teszi az embergyermeket: viszonylatok, érzelmek megismerése, kapcsolatok kialakítása.

Egy nyelvi figyelmeztetés a „Melián utódokat nemzett” (34. skk.) mondathoz: a férfi nemz, a nő fogan; ilyen ivartalan szaporodás esetében talán petesejteteket ürít, de nemzeni nem tud.

SZÉLESY Sándor [Anthony Sheenard]. *A beavatás szertartása*. Bp., Metropolis Media, 2009 (Galaktika Fantasztikus Könyvek). 278 l.

Az első lapok azt a benyomást kelthetik, hogy a szerzőt ugyanaz a probléma nyugtalanítja, mint a *Vér és verejték* c. novellában. De bár mindkét mű érinti a Föld és a tőle már elszakadt kolónia összefüggéseit, s a kolóniában két generáció eltérő elképzelései kapnak helyet, minden más körülmény különbözik. Az Endemi természeti éden, amelynek csak megismerni kell az ajándékait. Itt a földi civilizáció maga látogat el az édenbe minden negatív tulajdonságával, természetromboló életmódjával, más fajok iránti gögjével, az együttélés kényszerű hierarchiájával, a mammutvállalat profitéhes szemléletével, a vezetés érzéketlen, macchiavellista módszereivel. Az itt szereplő közösség a legkisebb, ami létezik: még a regény múltjában is csak két házaspár, a jelenében a legmikróbb, ami még közösségnek mondható: csak két ember, apa és fia, akik nem ellentétes módon viszonyulnak a földi civilizációhoz, viszolygásuk iránta azonos, csak a mértéke más. *A beavatás szertartása* nem a nemzedéki ellentét műve, hanem a civilizációs ellentmondásoké.

A témában súlyos kérdések öltenek testet. A cselekmény a magánéleti és közösségi konfliktusokat csomózza egybe. Úgy tűnik, csak magánéleti konfliktus, hogy a kétszemélyes éden lakóinak be kell illeszkedniük a földi kolóniával megérkező társadalomba, ám a mentalitásbeli probléma mihamar kultúrák (természetbarát és explozatív), valamint vezetési stílusok (egyszemélyi és demokratikus) összeütközésévé minősül át. Magánéleti konfliktusnak tűnik, hogy a társadalombeli léttől elszakított, gyászba merevült férfi újra nővel találkozik, ám ez a viszony is mihamar az őszinteség és tettetés, áttételesen a két mentalitás, két társadalmi eszmény ellentétévé lényegül. (Kár, hogy ez az ellentét végül nem vesz részt a végső, nagy összeütközésben, a földi kolónia kihálásával megszűnik működni.) Magánéleti konfliktus az apa és a fiú ellentéte, amelyben az apa, David a társadalom közösségi létében szocializálódva képes több alkut, kompromisszumot kötni, ellentétben a fiával, a legszebb földi eszmények hűségére nevelt Justinnal; ez az ellentét utóbb a más fajokkal való együttélésnek, a természet megismerésének, egyáltalán a világ megismerhetőségének – szkeptikus válasszal zárt – kérdésévé emelkedik.

A nagy végső összeecsapás végül nem zajlik le (ez egy kicsit lelapítja a szerkezet ívét), a társadalmi ellentmondás egyszerűen elmúlik a kolónia kihálásával, a megoldás csak a magánélet szintjén történik meg, de nem a két elv, a két ellenfél küzdelmének eredménye adja, hanem deus ex machina, maga a bolygó, amely alighanem a Solarishoz hasonlóan érző entitás, s az egyik elvet elfogadja, a másikat kiveti magából. Ámbár – és ez a szerkezet klasszikus ívét a modern regény ziláltabb szerkezetéhez közelíti – a bolygóval ellenkezők s a vele összeolvadók végül is ugyanúgy végzik, mondhatni a büntetés és a jutalom ugyanaz, legföljebb a halál minőségében van különbség: az egyik vereség, a másik béke. A klasszikus, dramaturgiailag kerekre zárt ív a tematikában sem teljesebb ki, a modern regények nyitott vége itt is jellemzi a művet: hiába záródik le a szereplők sorsa, az alapkönfliktus fennmarad: az emberiség továbbra is ki fogja küldeni a maga előrs-kolóniáit az univerzumba, és a jelek szerint sosem tanul a hibáiból.

Ilyen mélyen átgondolt, koherens egyéniségeket talán még sosem hívott életre az író. Kivételesen jól sikerült az apa-fiú kettős. A regény legösszetettebb és egyben legvonzóbb jelleme David, az apa mélyre temetett gyászával, az emberi kultúra tiszteletével, mindenfajta élet megbecsülésével, szakértelmével és főleg a fia iránti szeretet és felelősség érzéseivel. Ő a társadalomhoz tartozás kisebb megalkuvásaival együtt is harmonikus ember, mondhatni az elérhető tökéletesség; Justin a legszebb ígért, a Földön el sem érhető tökéletesség, a lehetséges közvetítő az eltérő kultúrák között; ők ketten a relatív és az abszolút jó megtestesítői. A nem „emberszerűen” tökéletes Justin végzetét éppen az pecsételi meg, hogy abszolút jó; ám még David relatív tökéletessége, eszmények iránti odaadása sem célszerű a földi terjeszkedés racionalitásában. Kettejük elvesztése a tragédia katartikus élményével zárja a művet. A maga módján kiválóan megalkotott jellem Guilden, a kolónia vezetője profi hatékonyságával, embertelen célratorésével, hideg célszerűségével. Jók a csak rövid időkre föl villanó figurák: Diaz őrnagy és Thelma Overton; kihasználatlanul maradt lehetőség a botanikus Paula Scott. Még a halott feleség, Patricia is életteli ábrázolást kap. A jellemek hitelességét növeli, hogy ábrázolásuk nem verbálisan, hanem a cselekvés és beszéd révén valósul meg. Ez az eszköztelenség nagyon hatékony: vonzóvá és emberivé teszi Davidet egyetlen mondat („– Azt mondom, hogy nincs is vége – közölte David a konyhai eszközökkel”, 83).

Gyönyörű világot sikerült a szerzőnek megalkotnia az Endemi bolygón, egy komplett ökoszisztémát változatos időjárással, a növényzet különböző szintjeivel, az állatok széles skálájával a házikedvenctől a vérszomjas ragadozóig, vonzó és természetes formában; s ahogy a bolygó világot megismerteti az olvasóval, az olyan természetesen történik, hogy nem vesszük észre mesterséges, fikciós mivoltát. Elvezetés a bolygó nevezéktana, Patricia nyelvi teremtő fantáziáján át az íróét dicséri a selyemsaláta, a babiantej, a rózsatök, a mandorla, a pendely és a zöldfürtöske, nemkülönben a punk, a marmut és a hóvad (az egy kicsit emlékeztet a Hoth bolygó hószörnyére). Különleges az etnográfiaileg koherensen kidolgozott guru civilizáció a maga életformájával, az Endoron élő ewokokéhoz hasonlóan óriásfák lombjába települt falujával, szertartásaival, érzelem-telepata kultúrájával, bár nehéz elképzelni nyelvemléteileg egy nyelvet, amelyben nincsenek főnevek. (Ha jól emlékszem, utoljára a 17. században Francis Lodwick tételezett föl ilyet, amikor az Ádám beszélt ősnyelvet kereste, bár ő is úgy gondolta, az ősnyelvből származó embernyelvek aztán föltalálták a főneveket.)

TURCSÁNYI Ervin, *Az ég bujdosói. Fantasztikus regény (Egy hazánkfia elképesztő kalandjai a jövőben)*, Bp., Püski, 2009. 397 l.

A regényt sajátos kettősség jellemzi: egyfelől igényesség, másfelől leegyszerűsített megoldások. A téma maga nagyon mély és eredeti: élő és gépi, szellemi és anyagi létezők mérettetnek meg, csillagközi fajok egymásmellettélése, érdekütközése forog szóban. Sajnos a mélységet nem a cselekmény, hanem csak a főhős, Som Berek gondolatai hordozzák. A cselekmény a megtörténhető események, feszültségek leegyszerűsített tartalmazza: egy kalandos kémsztorit nyomozással, üldözéssel, felderítő és diverzáns akciókkal, vagyis az eszme- és értékrendszerek csak Som Berek gondolataiban ütköznek meg, ott is kicsit leegyszerűsítve, ami ugyan érthető, végül is ő egy nem tökéletes robotpszichológus, de az emberiség és egy másik galaktikus faj lehetséges összeütközése vagy megsemmisülése belőle is előhívhatott volna magasabb gondolatokat.

Ez a cselekmény elég változatos, de mélység híján külsődleges marad, egysíkúságában emlékeztet a mesék cselekményszövéására, mint ahogy a jellemrendszer is a maga fehér és fekete hőseivel, ahol a fekete, intrikus oldal „alulreprezentált”, csak a számítógépanyak törekvéseiből kielemezett, testetlen szándékok képviselik, mert az idegen civilizációból való információlényekről egyenként rendre kiderül, hogy jó, nemes, tragikus, szenvedő, kontaktuskereső. Ugyanígy kerül át a cselekmény során a pozitív oldalra Wolf Hagen kormányzó, Mário Factorius, a nábob, sőt még a sokáig intrikusnak látszó főpap, Ben Noire is (így végül nem is tudni, ki képviseli a rosszat). A narráció én-regény lévén megadja ugyan a gondolatok bőségét, de így a hős sorsáért nem kell aggódnunk. A misztikus elemek (a bálnák éneke, szellemcsorda, lánglány stb.) izgalmas lehetőséget jósolnak, csak utóbb a valóságos kapcsolatfelvétel a Fárosz nevű komputeróriás közbejöttével szimplifikálódik; ráadásul amikor tényleg megindul a személyes érintkezés, és Lola Blikknek, a fényszobrásznak tényleg sikerül a kommunikáció, hősünk elvonszolja őt onnan.

Néhány érdekes, nagy lehetőséget fölillantó figura fölbukkan a lapokon: például maga Som Berek hazánkfia, aki nem olyan blőd, mint a cím formája sugallja. Ő nem önkéntes, hanem megbízott ügynök lévén sokat örökölt az öntörvényű nyomozóktól Philippe Marlowe-tól Joe Alexig: kívül áll a szolgálaton, annak szabályait sokszor megszegi, érzelmes, empatikus, a figurák közül az egyik legintelligensebb. A szolgálat nagyhatalmú főnöke, az álomszép Vora papnő, de még a kevésbé szép (a szövegben gnómszerűnek mondott) Lola Blikk is meglehetősen klisé jellegű. Annál izgalmasabb lehetőség rejlik a két robot, Gogo és Tik-Tak egyéniségében: a szuverén hűség és a tárgyilagos, de értetlen kívülállás antipólusaiban. Hasonló módon izgalmas, de kibontatlan lehetőség a pigmeus űrkapitány és varázsló alakja. Sajnos a jellemek útja is a leegyszerűsítés: a Vora alakjában és Som szerelmében adódó erkölcsi csapdát az író csalárd módon megkerüli. Vora, aki korábban hajlandó lett volna visszatérni rút testébe a benne hagyott magzat kedvéért, informit testének informit magzatát világra hozva többé nem törődik az ember-magzattal. Ez sokat elvesz az ő anyai érzéseinek értékéből, és szükségtelenné teszi Som döntését.

Jól sikerült, komplex világ elevenedik meg előttünk a Hádész és a Perszephoné, valamint a Jéghold felszínén: rideg, nyomasztó, embertelen világ, jellemzően ijesztő planetológiai környezetben (sárkánysziklák, sötétség, nagy gravitáció, nagy nyomás), jó látószögekből (körpanoráma). Rendkívül jó ötlet az informit, és számos még megírandó problémát hív életre (gazdasági hasznosítás, az általa keltett társadalmi ellentétek és civilizációs robbanás stb.). Nagyobb szerepre volna hivatva az intelligens ős-közet is.

A már jelzett kettősség uralja a nyelvet is: meglepően ritka és eredeti szavak (havária 'hajókár'; krono-szóma) mellett rosszul használt kifejezések, olykor pedig tudományos képtelenségek bukkannak föl (l. lentebb). Igen jól tett volna a szövegnek egy szerkesztő vagy legalább egy igényes olvasó, no meg egy jobb helyesírási program: nem maradt volna benne a falanxter (28), a krix-krax (75), a foggantyú (340), a számos ízben említett alzat (aljzat helyett), a különösen fájdalmas „katasztrófa súlytotta” (242) és a címlapon viritó „bujdosó”.

Néhány tudományos vagy nyelvi jelenségre külön fölhívom a figyelmet.

A cselekményben nagy szerepet játszik a neuroendokrin rendszer eltávolítása. Alighanem az idegrendszerre gondol, mert a neuroendokrin rendszer bizonyos aktivitások kettős – hormonális és idegi – szabályozó rendszere, vagyis nem egy egységes fizikai létező (csak szebb a neve). Azt most ne firtassuk, hogy ha ezt (bármelyiket) teljesen eltávolítják, hogyan maradhat bármilyen fejlett technikával fölleveníthető az emberi test, sőt a magzat.

(És igazán kekec kérdés: az a nagyon fejlett idegen technika nem tudta úgy leolvasni az emberi információt, hogy nem vette ki ezt (bármelyiket) a testből?)

A kapitány kicsiny testsúlya egy teherúrhajó esetén aligha számít (189). Egy versenyló súlyához képest a zsokéé igen, egy Forma-1-es autóéhoz képest a pilótáé igen: de már egy kamionhoz képest sem számít, ha behemót vezet is. Mit számítana egy teherúrhajóéhoz képest, hogy 50 vagy 80 kilós a pilótája?

A tézis nem kérdés (43), hanem (hipotetikus) állítás, egy disszertáció esetében ez igen nagy különbség!

Téved, ha azt hiszi, a katedrális szubtilis képzet, „a túlvilághoz kötődő lélek álmait önti anyagba”, s erő, hatalom idegen tőle (347). Ez még a gótikus katedrálisoknál sincs mindig így, hiszen némelyiket kifejezetten az eretnekek elrettentésére építették (kattintson rá az albi-i székesegyházra); s akkor még nem beszéltünk az erődnek is számító román templomokról (legalább a marseille-i Szent Viktorra kattintson rá!), a kritikus értelmet elzsongító barokk székesegyházakról.

„A komp homályos tömkelege” (177.) alatt bizonyára tömeget kell értenünk. A tömkeleg sok dolog egyvelege. A Tisztán Szellemi Energiáról szerencsére utóbb kiderül, hogy ez csak név, s nem tisztán szellemi (ami jelenlegi tudományos világgépünk szerint nem létezik).

Érdekes szó a „hajmázás hatalomvágy” (221), és én élveztem is. Sajnos ez így aligha működik. A szó a hagymáz (’felfokozott, lázas állapot’) szóból származik (eredeti jelentése vsz. ’rontó szellem okozta betegség’), s nincs köze a hagyma szóhoz. A hagyma szó nyelvjárási *hajma* alakja a köznyelvben is érthető, de a hagymáz maga is ritka, a nyelvjárási *hajmász* még ritkább: tartok tőle, hogy ez a szóalak nem tölti be a kommunikációs szerepet.

Nem itt egyedül fordul elő az „általam ismeretlen” kifejezés (119, 369), de ez hibás szóalak, az *általam* csak tárgyias igéből képzett melléknévi igenév mellett állhat (általam olvasott, írt, mondott), az meg nem állhat fosztóképzővel. Tagadó formává így alakítható: számomra ismeretlen.